

TÁJÉKOZTATÓ
a büntető eljárásról kiadott
1962. évi 8. számú törvényerejű rendeletről

(A Tvr. miniszteri indokolása alapján)



TÁJÉKOZTATÓ

a büntető eljárásról kiadott
1962. évi 8. számú törvényerejű rendeletről

(A Tvr. miniszteri indokolása alapján)

A Tájékoztató célja, hogy a bűnügyi és körzeti megbízotti állomány oktatását az 1962. május 13-án megjelent 1962. évi 8. számú törvényerejű rendeletről, a büntető eljárásról elősegítse.

A Tájékoztatóban mindenekelőtt a büntető eljárásról kiadott Tvr. **új intézményeire** és azokra a rendelkezésekre hívjuk fel a figyelmet és fordítunk nagyobb gondot, amelyek **változást jelentenek** a jelenleg még hatályban lévő Büntető Perrendtartáshoz képest.

A bűnügyi állomány és a körzeti megbízottak oktatásánál is ezekre a kérdésekre kell a figyelmet fordítani.

A Tájékoztató különösen a büntető eljárás nyomozási szakával kapcsolatos rendelkezésekkel, valamint azokkal az általános elvekkel és intézkedésekkel foglalkozik, amelyek a nyomozási eljárásban érvényesülnek.

A Tvr. azon fejezeteiről, amelyek a büntető eljárás bírói szakáról rendelkeznek, a Tájékoztató csak vázlatosan tartalmaz magyarázatot.

A Tájékoztató természetesen nem pótolja a Tvr. alapos ismeretét, sőt feltétlenül szükséges, hogy a Tájékoztatóban foglaltakat a Tvr. szövegének áttanulmányozásával összhangban oktassák és sajátítsák el.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény megalkotása (Btk.) szükségszerűen maga után vonta a büntető eljárásra vonatkozó hatályos jogszabályok módosítását is. A büntető eljárás szabályai ugyanis szorosan kapcsolódnak az

anyagi büntető törvényhez és alapvető feladatuk éppen a büntető törvényének **helyes alkalmazásának a biztosítása**.

A Büntető Perrendtartásról, mely jelenleg még hatályban van, az 1951. évi III. törvény adott szabályozást. Azóta ezt a törvényt számos Tv. és Tvr. módosította, illetve egészítette ki. (1954. évi V. Tv., 1957. évi 8. Tvr. és az 1958. évi 16. Tvr.)

Az új büntető eljárásról szóló törvényerejű rendelet feladata továbbá, hogy az 1961. évi V. törvénnyel (Btk.) összhangban kiküszöbölje a korábbi változtatásokkal járó elkerülhetetlen ellentmondásokat.

A Tvr. emellett célul tűzte ki a büntető eljárás **gyorsítását és egyszerűsítését**, hogy ezzel elősegítse az időszerű ítélkezéshez fűződő büntetőpolitikai célkitűzéseket.

Az új jogszabály rendelkezései a **szocialista törvényesség követelményeinek továbbfejlesztését** jelentik.

A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. Tvr. (továbbiakban: Tvr.) 18 fejezetből áll.

Ezek:

- a büntető eljárás alapelveivel,
- a büntető ügyekben eljáró hatóságok feladatával,
- ezek hatáskörével és illetékességével,
- az eljárásban résztvevő személyek szerepével,
- a bizonyítékokkal,
- a nyomozással,
- a tárgyalás előkészítésével,
- a tárgyalással,
- a tárgyaláson hozott bírósági határozatokkal,
- a fellebbezéssel,
- a perújítással,
- a törvényességi óvással,
- a különleges eljárásokkal,
- a büntető határozatok végrehajtásával,
- a fiatakorúakra és a katonai büntető eljárásra vonatkozó külön rendelkezésekkel

foglalkoznak.

I. ALAPELVEK

A Tvr. hatályos eljárási jogunk alapvető elveit **nem érinti**. Ezek a szocialista jogalkotásokban már egységesen és szilárdan kialakultak. A Tvr.-ben is változatlanul irányadók a korábban kialakult és megszilárdult alábbi büntető eljárási alapelvek:

- személyi szabadság biztosítása,
- az anyagi védelem elve,
- a bizonyítékok szabad mérlegelése,
- a kétszeri eljárás tilalma,
- a nyilvánosság, szóbeliség és közvetlenség,
- az anyanyelv használatának biztosítása.

A Tvr. — a hatályos büntető eljárási jogtól eltérően — változást hoz a büntető eljárásról szóló jogszabály feladatának megjelölésében:

1. §. „E törvény feladata, hogy a büntető eljárás szabályozásával biztosítsa a büntettek gyors és alapos felderítését, azok elkövetőinek felelősségrevonását és a Magyar Népköztársaság büntető törvényeinek helyes alkalmazását; ezek eredményeképpen előmozdítsa a büntettek megelőzését és a bűnözés csökkenését.”

A Tvr. tehát feladatát abban jelöli meg, hogy a — szocialista törvényesség alapján —:

- biztosítsa a büntettek **gyors és alapos** felderítését,
- a büntettek elkövetőinek **felelősségrevonását** és a büntető törvények **helyes alkalmazását**.

Mindezek a főfeladatok végrehajtásának eredményeképpen cél:

- a büntettek megelőzése és
- a bűnözés csökkentése.

A Tvr. 2. §-a egyben meg is határozza, hogy e feladatok megvalósítása a **büntető ügyekben eljáró hatóságok kötelessége**. Egyben azonban arra is rámutat, hogy a büntettek megelőzése és a bűnözés csökkentésének feladata egyben **minden állampolgár erkölcsi kötelessége**. A büntettek megakadályozása, felderítése és elkövetőinek felelősségre vonása ugyanis az **egész társadalom érdeke**.

A dolgozók szocialista tudatának mai színvonalán — a jövőben méginkább — elvárható, hogy a büntettek megakadályozását, felderítését és azok elkövetőinek felelősségre vonását az állampolgárok tőlük telhetően elősegítsék.

A Tvr. kiegészíti az alapelvek körét az alábbiakkal:

1. Társas bíráskodás és az ítékezésben az ülnökök részvételének elve,
2. A formális védelem jogának elve,
3. A büntett elkövetését lehetővé tevő és ezt előmozdító okok és körülmények kötelező feltárásának és erről az illetékes szervek értesítésének elve (szignalizáció).

ad 1. A Tvr. 4. §-a a bíróságok összetételének szabályozásával következetesen érvényesíti azt az elvet, hogy az elsőfokú bíróságnak minden esetben egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből kell megalakulnia. Ennek megfelelően a bíróságokat — amennyiben elsőfokon járnak el — minden szinten egy hivatásos bíróból és két népi ülnökből kell megalakítani. (Járásbíróságoknál, Megyei Bíróságoknál és a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumánál is.)

A Tvr. változatlanul fenntartja azt a rendelkezést, hogy a másodfokú bíróság ülnökök közreműködése nélkül, három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el. Ennek magyarázata az, hogy a fellebbezési eljárásban többségében jogi kérdésekben döntenek.

Az ítékezésben résztvevő népi ülnökök ugyanazok a jogok illetik meg és kötelességek terhelik, mint a hivatásos bírót. A népi ülnök tehát az ítékezés során a hivatásos bíróval azonos **jogkörrel** vesz részt. Erre utal a Tvr. 187. §. (4) bekezdés is, mely a népi ülnökök hatáskörét kibővíti. Egyes esetekben az előfeltételek fennforgása esetén — a népi ülnök a büntető eljárást meg is szüntetheti.

ad 2. A Tvr. a **formális védelem jogát** az alapelvek közé vette fel és ezzel ismét erősítette az állampolgárokat megillető biztosítékokat a büntető eljárásban, továbbfejlesztve a szocialista törvényesség követelményeit.

A Tvr. 7. §. (2) bekezdése értelmében terhelte a büntető eljárás során megilleti a védelem joga. Ez egyrészt azt jelenti, hogy terhelte az eljárás bármely szakában — a törvényben

meghatározott módon — szabadon védekezhet és védő közreműködését igénybe veheti **(alaki védelem)**. másrészt pedig azt, hogy az eljáró hatósági személyeknek az egész eljárás alatt alapvető kötelességük, hogy nemcsak a terhelt ellen, hanem a javára szóló körülményeket is felderítsék és mérlegelési körébe vonják **(anyagi védelem)**.

- ad 3. Külön utasítások (17/1960. Közös Utasítás) a büntető ügyekben eljáró hatóságok **szignalizációs kötelezettségét** eddig is szabályozták. A Tvr. azonban ennek olyan nagy jelentőséget tulajdonít, hogy az erre vonatkozó rendelkezést a büntető eljárás alapelvei között helyezte el. (13. §.) Azáltal ugyanis, ha a büntető eljárás során következetesen felderítik azokat az okokat és körülményeket amelyek a büntett elkövetését lehetővé tették, vagy előmozdították, ezzel a bűnüldöző szervek **közvetlenül elősegítik** a büntetőpolitikának a büntettek megelőzését és a **bűnözés csökkentését** szolgáló célkitűzéseit.

Igen fontos rendelkezése a Tvr.-nek, amely az érintett szervek kötelességét szabályozza a bűnüldöző szervek jelzéseire. Eszerint az érintett szervek a büntető ügyben eljáró hatóság értesítésére **30 napon belül válaszolni és abban közölni kötelesek**, hogy az értesítés alapján **milyen intézkedést tettek**. A Tvr. rendelkezése elősegíti azt a célkitűzést, hogy a bűnüldözést, a bűnözés elleni küzdelmet mindinkább a társadalom közös ügyévé tegye.

II.

A BÜNTETŐ ÜGYEKBE ELJÁRÓ HATÓSÁGOK

A jelenleg érvényben lévő Büntető Perrendtartás (továbbiakban: Bp.) szétszórtan tartalmazza a büntető ügyekben eljáró hatóságok szervezetére, működésük alapvető elveire vonatkozó rendelkezéseket. A Tvr. II. fejezete ezeket a szabályokat foglalja össze, egyben meghatározza a nyomozó hatóságok, valamint az ügyész legalapvetőbb feladatait is.

Itt kell felhívni a figyelmet a Tvr. **elnevezésében is jelentkező szemléleti változására**. Eszerint az eljárási Tvr.-nek nemcsak a

büntető eljárás bírói szakaszát kell szem előtt tartania, hanem egyenlő súllyal az **egész eljárást**, a nyomozás elrendelésétől kezdve a büntetés végrehajtásának befejezéséig. E szemléletnek a következménye, hogy a Tvr. II. fejezete nemcsak a bíróságokról, hanem a nyomozó hatóságokról és az ügyészségekről is a Bp.-nél **nagyobb nyomaték**kal és **részletesebben rendelkezik**. A Tvr. az eljárásjogi törvény elnevezését az eddigi „Büntető Perrendtartás” helyett „Büntető eljárás”-ról szóló jogszabályra változtatja.

Igen jelentős a Tvr. 15. §-a, mely meghatározza a nyomozó hatóságok feladatát:

15. §: „A büntető eljárásban a nyomozó hatóságok

- a) intézkedéseket foganatosítanak a büntettek megelőzése, felderítése és folytatásának megakadályozása érdekében;
- b) a hatáskörükbe tartozó büntettek esetében lefolytatják a nyomozást;
- c) a nyomozás során az e törvényben meghatározott kényszerintézkedéseket alkalmazzák.”

A Tvr. — jöllehet a nyomozó hatóságok részletes feladatait külön jogszabályok határozzák meg — mégis a büntető eljárási jog szabályozásának teljessége érdekében kiemeli a jogszabályok idevonatkozó legfontosabb rendelkezéseit.

Külön kell foglalkozni azzal, hogy a nyomozó hatóságok feladatainak meghatározása között a Tvr. **elsősorban említi a bűncselekmények megelőzése** és felderítése érdekében a bűncselekmények **folytatásának megakadályozására** hozandó intézkedéseket. A Tvr. e rendelkezése összhangban van az érvényben lévő — munkánkat meghatározó parancsokkal, mindenekelőtt a 003. és 005. számú Miniszteri Parancsokkal.

A Tvr. 14. §-a a nyomozó hatóságok felsorolásánál az ügyészséget is említi. Az ügyészség nemcsak a bűnügyi nyomozások törvényességének felügyeletét vizsgálja, hanem nyomozást folytat, vagy egyes nyomozási cselekményeket maga is végezhet, sőt egyes bűncselekmények nyomozását kizárólagos hatáskörébe is vonhatja.

Azt, hogy a rendőrségen és az ügyészségen kívül mely szervek végezhetnek nyomozási cselekményeket és milyen körben, mindig

külön jogszabály állapítja meg. A Pénzügyőrség és a Vámőrség vonatkozásában pl. ezidőszereint a pénzügyi és vámbüntettekről, valamint szabálysértésekről szóló 1954. évi 3. Tvr. 6. §-a tartalmaz ilyen rendelkezést. E jogszabály szerint a Pénzügyőrség, illetve a Vámőrség csak halaszthatatlan nyomozási cselekményeket fogathatósíthat.

A vád képviselője — a magánvád esetét kivéve — továbbra is az ügyész feladata. A Tvr. 18. §-a sem teszi ugyan minden esetben kötelezővé az ügyésznek a tárgyaláson való részvételét, figyelemmel azonban arra, hogy az ügyésznek **minél gyakoribb jelenléte kívánatos**, ezért szélesíti azt a kört, amelyen belül az ügyész köteles résztvenni a tárgyaláson. Így — összhangban a kötelező védelemre vonatkozó rendeletekkel — az ügyész számára kötelező a tárgyaláson való részvétel, ha:

- az eljárás tárgya olyan bűntett, amely a törvény 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést állapít meg,
- terhelt előzetes letartóztatásban van,
- továbbá változatlanul abban az esetben, ha a bíróság az ügyészt tárgyaláson való részvételre kötelezte.

Míg a Bp. szerint járásbíróság az ügyészt csupán a tárgyaláson való részvételre kötelezheti, a Tvr. 173. §. (1) bekezdés szerint az elsőfokú bíróság már az **előkészítő üléssel kapcsolatban** is hozhat ilyen határozatot, ha az előkészítő ülésen pótnyomozás elrendelése látszik szükségesnek.

A Bp.-vel egyezően a fiatakorúak által elkövetett bűntett esetében is kötelező az ügyész részvétele a tárgyaláson.

A Tvr. II. fejezete foglalkozik végül a bírák, ügyészek és a nyomozó hatóság tagjainak kizárásával a büntető eljárásból. Korábban a nyomozó hatóság tagjainak kizárását a Bp. — szemben a bírák és ügyészek kizárásával — **nem szabályozta**. Teljesen új rendelkezéseket tartalmaz tehát a Tvr. 30. §-a:

30. §.: „A nyomozásban nem vehet részt a nyomozó hatóságnak az a tagja, aki az ügyben mint terhelt, vagy védő, továbbá mint magánvádoló, sértett, feljelentő, vagy mint ezek képviselője szerepel, vagy szerepelt; valamint a felsorolt személyeknek a Btk. 114. §.-ában megjelölt hozzátartozója.”

III.

A BÜNTETŐ ELJÁRÁSBAN RÉSZTVEVŐ SZEMÉLYEK FELSOROLÁSA

A Tvr. III. fejezete — az eljáró hatósági személyeket kivéve — a büntető eljárásban résztvevőknek, valamint ezek képviselőinek jogállásáról rendelkezik.

A Bp. azonos tárgyú III. fejezete a magánvádló, a terhelt és a polgári jogi igényét érvényesítő sértett (magánfél) mellett az ügyész is a felek fogalma alá vonta. A Tvr. III. fejezete csak az eljárásban résztvevő **egyéb** — hatósági jogokkal **nem rendelkező** — személyekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Le kell rögzítenünk azonban, hogy ez a változtatás nem érinti azt az elvi álláspontot, hogy az ügyésznek, a magánvádlónak, a terheltnek, a védőnek és a sértettnek a tárgyaláson **egyenlő joguk van**, bizonyítékok és indítványok előterjesztésére és a bizonyítási eljárásban való részvételre.

A Tvr. a védőnek a felek között való felsorolásával kifejezésre juttatja, hogy a védőt az eljárás olyan résztvevőjének tekinti, akit a büntető eljárásban a **terhelttől függetlenül is jogok illetnek meg**.

A védő szerepével, jogaival és a büntető eljárásban való részvételével kapcsolatban külön kell foglalkoznunk a Tvr. 40. §-ában foglaltakkal. Ez a rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy **növelje a védő szerepét a büntető eljárásban**. A nyomozás anyagának a terhelt elé tárásakor a védő is jelen lehet, észrevételeket tehet és kérheti a **nyomozás kiegészítését**.

A 41. §. (2) bekezdés szerint pedig, megegyezően a Bp. 52. §. (2) bekezdésével, azokat a határozatokat, **amelyek ellen fellebbezésnek van helye, a védővel is közölni kell**.

A védő személyének kijelölésével kapcsolatos a 36. §. (1) bekezdés c) pontja is, mely szerint meghatalmazás alapján olyan személy is eljárhat védőként, akit erre külön jogszabály feljogosít. Jelenleg külön jogszabály alapján védőként járhat el a **vállalat jogtanácsosa és a szakszervezet jogtanácsosa** is. (33/1958. Korm. számú rendelet.)

Szemben a Bp. 49. §. (5) bekezdésével, mely csak általánosságban írta elő a védő közreműködését az eljárásnak tárgyalást megelőző szakában, a Tvr. 38. §. (3) bekezdés ezt részletesen is kiemeli.

Eszerint ha a terhelt elmebetegségben, gyengelméjűségben, vagy tudatzavarban szenved, a védelem az eljárásnak a tárgyalást megelőző szakában is kötelező. Ezeken az eseteken kívül is, természetesen egyéb indokolt esetekben is módja van az eljáró nyomozó hatóság székhelye szerinti járásbíróság elnökének védőt kirendelni a büntető eljárás **bármely szakában.**

IV.

HATÁSKÖR ÉS ILLETÉKESSÉG

A Tvr. IV. fejezete a bíróságok hatáskörére és illetékességére, valamint az ügyész illetékességére vonatkozó rendelkezéseket foglalja össze.

Az új Btk. a hatályos jogtól eltérő büntetési tényállásokat is tartalmaz, változást hozott az általános büntetőjogi szabályokban, az anyagi büntető jognak az egyes büntetteket megállapító különös részét pedig gyökeresen átalakította. Mindezekre figyelemmel újra kellett szabályozni a büntető eljárásról szóló Tvr.-nek a büntető ügyekben eljáró hatóságok hatáskörét, valamint a kizárólagos és különös illetékességre vonatkozó rendelkezéseket.

A Tvr. továbbra is a járásbíróság hatáskörét teszi általánossá és tovább szűkíti a Megyei Bíróságok kivételes elsőfokú hatáskörét.

A Megyei Bíróságok elsőfokon a Tvr. 47. §-a szerint olyan büntettek miatt járnak el, amelyekre a törvény **halálbüntetés kiszabását is lehetővé teszi**, továbbá az állam elleni büntettek — az izgatás kivételével — esetében, a béke és az emberiség elleni büntettek miatt, valamint az államtitok sértés, a pénzhamisítás és a szándékosan elkövetett emberölés büntette miatt.

A Tvr. 47. §. a) pontja csupán a Btk. 253. §. (1) és (2) bekezdésére utal, tehát az emberölésre irányuló **előkészületnek** (Btk. 253. §. (3) bekezdés), valamint az **erős felindulásban** elkövetett emberölés büntettének (Btk. 254. §.) az elbírálása ugyancsak a járásbíróság hatáskörébe tartozik.

A Legfelsőbb Bíróság elsőfokú hatáskörére vonatkozóan a Tvr. csak annyiban tér el a Bp.-től, hogy a Legfőbb Ügyész nemcsak a Népköztársaság és a népgazdaság elleni büntettek miatt emelhet

vádat a Legfelsőbb Bíróság előtt, hanem bármely kiemelkedő jelentőségű bűntett miatt is. Nyilvánvaló azonban, hogy ennek a rendelkezésnek az alkalmazására, az eddigiekhez hasonlóan, csak **kivételes esetekben** kerül majd sor.

A Tvr. a Budapesti Fővárosi Bíróság **kizárólagos illetékességét** állapítja meg az egész ország területén az alábbi bűntettekre:

- hazaárulás (Btk. 129. §.),
- kémkedés (Btk. 131. §.),
- fenti bűntettekre vonatkozó feljelentés elmulasztása (Btk. 132. §.),
- más szocialista állam sérelmére elkövetett előbbi bűntettek (Btk. 133. §.).

A főváros területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság, az ország egyéb területén pedig a Megyei Bíróság székhelyén lévő járásbíróság **különös** illetékességét állapítja meg a Tvr. az alábbi bűntettek vonatkozásában:

- közveszélyokozás (Btk. 190. §.),
- közérdekű üzem működésének megzavarása (Btk. 191. §.),
- közlekedés biztonsága elleni bűntett (Btk. 192—193. §.),
- járművezetés ittas állapotban (Btk. 194. §.),
- foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 258. §.),
- segélynyújtás elmulasztása (Btk. 259. §.).

A **devizagazdálkodást** sértő bűntettek elbírálására (Btk. 247. §.), amennyiben a bűntettet 5000 forintot meghaladó értékben követték el, az ország egész területén az eljárásra kizárólag a Pesti Központi Kerületi Bíróság lesz illetékes. Ha ezt a bűntettet 5000 forintot meg nem haladó értékben követték el, úgy az eljárásra a főváros területén ugyancsak a Pesti Központi Kerületi Bíróság, míg az ország egyéb területén a Megyei Bíróság székhelyén lévő járásbíróság az illetékes.

E fejezetben külön említést érdemel az 56. §. (3) bekezdése, mely a büntető ügyekben eljáró hatóságok köteleességévé teszi az ügyek egyesítésének mellőzését, illetve az elkülönítést, ha a **terheltek nagy száma**, vagy egyéb ok az **ügy tárgyalását jelentősen megnehezítené**. A Tvr. e rendelkezése azért jelentős, mert következetes betartása nagymértékben csökkentheti a sokrétű és szövevényes ügyek számát és ezeknek az ügyeknek rendkívül elhúzódását.

A rendőri nyomozás során természetesen ugyancsak **törekedni kell az ún. „monstre” ügyek elkerülésére**. A büntetőpolitikai célkitűzé-

seknek megfelelően a bűncselekmények megelőzésére és felfedezésére kell törekedni. Meg kell szüntetni a területen észlelt bűncselekményeket és a bűnözőket a bíróság elé kell állítani. Ugyanakkor az elsőízben megtévedt, csekély jelentőségű bűncselekményt elkövető, dolgozó osztályhelyzetű személyek esetében **nem az ügyek szélesítésére, minél több terheltnek a bíróság elé állítására kell törekedni**, hanem ilyen személyek esetében a szálakat el kell vágni és széles körben kell alkalmazni a büntető eljáráson kívüli, nevelő jellegű intézkedéseket.

Az ügyek egyesítésének mellőzése kérdésében pedig szorosan együtt kell működni a felügyeletet ellátó ügyésszel.

V.

A BIZONYÍTÉKOK

A Tvr. V. fejezete a bizonyítási eljárás körébe tartozó szabályokat foglalja össze.

Rendkívül fontosnak tartjuk a Tvr. 61. §.-ban foglaltakat a bizonyítékok felsorolásáról. Szembetűnő a változás a Bp. 53. §. (1) bekezdéséhez képest. A Bp. ugyanis a bizonyítékok között **elsősorban említette** terhelt személyes nyilatkozatát, vallomását, míg az új Tvr. a bizonyítékok sorában **utolsónak említi terhelt vallomását**. E bizonyítékot a Tvr. álláspontja szerint **megelőzik** a tanúvallomások, szakértői vélemények, a tárgyi bizonyítékok, az okiratok, és a szemle. Itt jegyezzük meg, hogy a Tvr. is a **szabad bizonyítási rendszer elvére épül**, tehát a nyomozóhatóságok szabadon mérlegelhetnek bármely tényt, körülményt, vallomást, okiratot, adatot, a terhelt által elkövetett bűncselekmény bizonyítása érdekében. Ezt fejezi ki (tehát a szabad bizonyítási rendszer elvét) a Tvr. szóhasználat is, amikor nem kimerítő részletességgel sorolja fel a bizonyítékokat, hanem csak példálódzva („bizonyítékok különösen”)

A Tvr. tehát a bizonyítékok sorában utolsónak említi a terhelt vallomását, ezzel is felhívja a figyelmet arra, hogy terhelt vallomása **nem elsődleges bizonyíték**. Ez a helyes elvi álláspont tovább erősíti a szocialista törvényességet és arra kötelezi a nyomozó hatóságokat, hogy **terhelt esetleges beismerésétől függetlenül törekedjenek egyéb bizonyítékok beszerzésére**.

A Tvr. 62. §-a új fogalmazásban határozza meg, hogy **kit kell tanúként kihallgatni**. Mellőzi a hatályos jog példálódzó felsorolását és általánosságában mondja ki, hogy a büntető eljárásban az lehet tanú, akinek **az ügy eldöntéséhez szükséges tényről tudomása van**. Azt, hogy az ügy eldöntéséhez milyen tények szükségesek, elsősorban a BTK általános és különös részének rendelkezései határozzák meg. A cselekmény tényállásához tartozó, vagy a terheltet jellemző tényeken kívül ebbe a körbe esnek pl. az olyan tények is, amelyeknek **az egyes bizonyítékok bizonyító erejének megállapítása szempontjából van jelentőségük**.

A Tvr. mellőzi a Bp. azt a megszorítását, hogy a tanúk tudomásának közvetlen észleleten kell alapulnia. A szabad bizonyítási rendszerből ugyanis az következik, hogy az ún. származékos bizonyíték is alkalmas lehet a tényállás kiderítésére, mégpedig gyakran a közvetlen tanúk vallomásának megerősítésére, vagy megcáfolására.

A Tvr. 65. §. (1) bekezdés c) pontja a titoktartásra köteles személyek meghatározásánál nem használja a Bp. példálódzó felsorolását [Bp. 55. §. (1) bekezdés] hanem összhangban a Btk. szóhasználatával (Btk. 264. §.) a foglalkozásánál, vagy közmegebízásánál fogva titoktartásra kötelezett személyek vallomás megtagadásí jogáról rendelkezik.

A Tvr., szemben a Bp. 57. §. (2) bekezdésben foglaltakkal, úgy rendelkezik, hogy a tanút akkor is figyelmeztetni kell tanúzás alóli mentességére, ha vallomásával magát, vagy hozzátartozóját büntett elkövetésével vádolná. [65. §. (2) bekezdés]

A Tvr. a szakértői véleményekre vonatkozó rendelkezéseiben nem tartalmaz érdemi eltérést a Bp.-vel szemben. Meg kell azonban említeni, hogy a Tvr. 66. §. (3) bekezdése szakértői irodáról (munkaközösségekről) rendelkezik. A Tvr. ezzel kapcsolatban előremutat és a várható fejlődés irányát jelzi. A főfoglalkozású szakértők olyan szervezeti formájára utal, amelynek létrehozása minden bizonnyal az Igazságügyminisztérium szervezetében, a közeljövőben fog megtörténni.

A Bp. szükségtelenül rendelkezik arról, hogy a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelenő tanúval, vagy szakértővel szemben — meghatározott kényszerítő eszközöket — **ismételten** is alkalmazni lehet, mert ez — ellenkező rendelkezés hiányában — **magától értetődik**. A Tvr. 70. §. (1) bekezdése ezért az erre vonatkozó utalást mellőzi.

A fegyveres és rendészeti testületek tagjainak tanúkénti idézésének szabályait a Tvr. VI. fejezetének 81. és 82. §-ai tartalmazzák.

A büntető eljárási jog, a tanúkkal és szakértőkkel szemben azért tesz lehetővé kényszerítő eszközök alkalmazását, mert kimentés nélküli elmaradásuk, vagy engedély nélküli eltávozásuk a büntető eljárás lefolytatását **akadályozza**. A Tvr. álláspontja szerint azonban a büntető eljárás lefolytatásának akadályozása akkor is bekövetkezhet, ha a szakértők írásbeli szakvélemények előterjesztésével **indokolatlanul késedelmeskednek**. A Tvr. 71. §. (2) bekezdés ilyen esetben lehetővé teszi a szakértő 1000 forintig terjedő pénz-bírsággal való súlytását.

A tárgyi bizonyítékok lefoglalásáról rendelkező 73. §. (2) bekezdése csak annyiban tér el a Bp.-től, hogy a tárgyi bizonyítékok leírása mellett, szükség esetén az arról készített **fényképet** is az iratokhoz rendeli csatolni, mert ez a bíróság számára megkönnyítheti a tárgyi bizonyítékok értékelését.

VI.

ÁLTALÁNOS ELJÁRÁSI SZABÁLYOK

Ez a fejezet olyan szabályokat foglal össze, amelyek az egyes eljárási cselekménnyel kapcsolatban, az egész eljárás során alkalmazásra kerülnek. Az egyes rendelkezések tekintetében a Tvr. általában megegyezik a Bp.-vel, csupán annak **egyszerűsítésére** törekszik.

A Bp. 74. §. (1) és (2) bekezdésének egybevetéséből következik a még hatályos törvénynek az az álláspontja, hogy a terhelt részére szóló iratokat — ha védője van — az idézés és a vádirat kivételével a védőnek kell kézbesíttetni. A büntető eljárásban résztvevő személyek felsorolása c. fejezetben kifejtettek szerint a Tvr. a védőt önálló perbeli személynek tekinti.

Ezt a szemléletet tükrözi a Tvr. 83. §-nak (1) bekezdése is, mely sem a terheltől, sem a védőtől nem szól, ezért ebből következik, hogy a terhelt részére szóló iratokat a terheltnek, a védő részére szóló iratokat pedig a védőnek kell kézbesíttetni.

A védő részére történt kézbesítés nem pótolja a terhelt részére szóló kézbesítést és megfordítva terhelt részére szóló kézbesítés sem pótolja a védő részére szóló kézbesítést.

A Tvr. bizonyos vonatkozásban feloldja a Bp. merev álláspontját a bírósági tárgyalásról készült jegyzőkönyvvel kapcsolatban. A Tvr. azon az állásponton van, hogy bár a bírósági tárgyalással egyidejű-

leg vezetett jegyzőkönyv jelentős előnyökkel jár, azonban figyelemmel a bonyolult ügyekre lehetőséget ad arra, hogy a tárgyaláson készített jegyzetek felhasználásával a jegyzőkönyvet a legkésőbb 8 nap alatt kell elkészíteni.

A Tvr. lehetőséget ad a tárgyalási jegyzőkönyvek kiigazításának kérésére egészen az iratoknak a II. fokú bírósághoz való terjesztéséig.

Új rendelkezése a Tvr.-nek, hogy a bíróság ítéletét és ügydöntő, vagyis az eljárást befejező végzését a terheltnek minden esetben, tehát akkor is kézbesíteni kell, ha azt vele kihirdetés útján már közölték. [9. §. (3) bekezdés] A Tvr. ezzel a rendelkezéssel fokozni kívánja a bírósági határozatok nevelő jellegét.

Eljárásjogi kérdés, hogy a Btk. 60. §-ban foglalt figyelmeztetést hogyan kell foganatosítani. A Tvr. az idevonatkozó rendelkezést az általános eljárási szabályok közé veszi fel (96. §.), mert a figyelmeztetés az eljárás bármely szakában alkalmazható. Meghatározza a figyelmeztetés tartalmát és előírja, hogy azt **mindig terhelt jelenlétében kell foganatosítani.**

A Tvr. e rendelkezésének alapos megismerése azért is rendkívül fontos, mert a Btk. 60. §-nak alkalmazásával rendőri szerveink is élhetnek a büntető eljárás során. Fontosnak tartjuk ezért idézni mind a Btk. 60. §-át, mind pedig a Tvr. 96. §-át.

Btk. 60. §.: „Büntetés kiszabása nélkül figyelmeztetésben kell részesíteni azt, akinek a cselekménye és a személye akár az elkövetéskor, akár → a körülmények megváltozása folytán — az elbíráláskor olyan csekély veszélyességű a társadalomra, hogy az e törvény szerint alkalmazható legyenyhébb büntetés is szükségtelen.”

Tvr. 96. §. (1) bekezdés: „A figyelmeztetés abban áll, hogy a büntető ügyben eljáró hatóság megmagyarázza a terheltnek magatartása helytelenségét és felhívja, hogy a jövőben mindennemű társadalomra veszélyes cselekmény elkövetésétől tartózkodjék.”

(2) „A figyelmeztetést az eljárás bármely szakában a terhelt jelenlétében szóbelileg kell foganatosítani. Az erről készült jegyzőkönyvet a bíróság tárgyaláson foganatosítja.”

Jelentősnek tartjuk a Tvr. 97. §-nak rendelkezését, mely szerint az államigazgatási szervek és az államhatalom helyi szervei a büntető ügyekben eljáró hatóságok megkereséseit **haladéktalanul teljesíteni kötelesek**. E rendelkezés, a Tvr. számos más intézkedéséhez hasonlóan, a büntető eljárás meggyorsítását van hivatva szolgálni, abból az elvből kiindulva, hogy a társadalomnak a bűncselekmények megelőzése és a bűncselekményt elkövető személy egyéni nevelése szempontjából is rendkívül fontos érdekei fűződnek a cselekményt késedelem nélkül követő büntető eljárás lefolytatásához.

A Tvr. rendelkezése a megkeresések haladéktalan teljesítéséről, egyben felhívja a figyelmet arra is, hogy a rendőri szervek egymáshoz, büntető ügyekben küldött megkereséseit is késedelem nélkül, a folyamatban lévő ügyek gyors befejezése érdekében, teljesíteni kell.

A 8/1961. Közös Utasítás végrehajtása arra kötelezi a rendőri szerveket, hogy a büntetőeljárás nyomozati szakában a bíróságoktól beszerezzék a büntetőeljárás alatt lévő terheltek ellen 1955. január 1-e után hozott jogerős — indokolást is tartalmazó — bírósági ítéleteket. Gyakran tapasztalhattuk, hogy a bíróságok a rendőri megkereséseket — az ítéletmásolatok megküldése érdekében — nem, vagy csak késedelmesen teljesítik. A Tvr. 97. §-nak rendelkezése e rendőri megkeresésekkel kapcsolatban a bírói szerveket is arra kötelezi, hogy éppen a büntetőeljárás meggyorsítása érdekében késedelem nélkül küldjék meg az ítéletmásolatokat.

VII.

AZ ELJÁRÁS MEGINDÍTÁSA — A NYOMOZÁS

E fejezet, mely az eljárás megindításáról és a nyomozásról rendelkezik, továbbfejleszti a szocialista törvényesség követelményeit, és jelentős intézkedéseket tesz az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése érdekében.

Különösen felhívjuk a figyelmet a Tvr. VII. fejezetére, mely a büntető ügyekben eljáró nyomozó hatóságok, így a rendőrség számára is a legalapvetőbb olyan rendelkezéseket tartalmazza, amelyek meghatározzák a nyomozati munkát, a nyomozás elrendelésétől a nyomozás befejezéséig.

A VII. fejezet rendelkezései között meg kell emlékezni a 99. §. (1) bekezdéséről, mely ismét arra utal, hogy a büntettek megakadályozása, felderítése és elkövetőinek felelősségrevonása az egész társadalom érdeke és ezért e célkitűzések elősegítése minden állampolgár erkölcsi kötelessége. Ha ez így van, ezen állampolgári kötelezettségből következik az is, hogy:

99. §. (1) bekezdés: „A tudomására jutott büntett feljelentése minden állampolgár joga és erkölcsi kötelessége.”

Természetesen a Tvr. 98. §. (1) bekezdésben elsősorban határozza meg a hatóságok és a hivatalos személyek kötelességeit, a büntettek feljelentésével kapcsolatban. Ennek részleteire azért nem térünk ki, mert megegyezik a Bp. 87. §. (4) bekezdésében foglaltakkal.

Új rendelkezéseket tartalmaz a Tvr. 101. §-a a feljelentés kiegészítésével kapcsolatban. Tvr. e rendelkezések megalkotásánál a nyomozási gyakorlat e reális helyzetének értékeléséből indult ki. Évről-évre azt tapasztaltuk ugyanis, hogy a **bűncselekmény hiányában megszüntetett nyomozás elrendelések száma magas**. A bűncselekmény hiányában megszüntetett nyomozás elrendelések egy része az állampolgárok felesleges zaklatását jelentette, hiszen büntető eljárás indult számos olyan esetben, amikor pedig annak alapja nem volt. Az ilyen helyzet kialakulásához hozzájárult a helytelen, felületes szignálás is, mely nem mérlegelte megfelelő politikai és jogi felkészültséggel a rendőri szervekhez érkezett feljelentéseket, panaszokat, bejelentéseket. Kétségtelen azonban, hogy bármennyire alapos és felkészült szignálás sem tudott mindig helyes álláspontot kialakítani olyan esetben, amikor a rendőri szervekhez érkezett feljelentések, panaszok adatai **hiányosak voltak**.

A Bp. rendelkezései ezzel kapcsolatban merevek voltak, és kötelezően írták elő a rendőri szervek részére, hogy a feljelentés, panasz beérkezésétől számított **3 nap alatt dönten**i kell a nyomozás elrendelése, illetve, a nyomozás megtagadása kérdésében. A feljelentés panasz bűnügybe történő iktatásától tehát mindössze 72 óra állt a rendőri szervek rendelkezésére, hogy a büntető eljárás megindításáról — a nyomozás elrendeléséről — illetve annak megtagadásáról döntsenek.

A gyakorlati tapasztalatok kétségtelenül azt igazolták, hogy **valamilyen közbeeső intézményre, intézkedésre szükség van** ahhoz, ha a törvénysértések, a kellő megalapozottság nélkül indított büntető eljárások egy részét el akarjuk kerülni. Ezen az úton jelent tehát jelentős változást a Tvr. 101. §-a, mely a **feljelentés kiegészítésének**

lehetőségét adta meg a nyomozó hatóságok számára. Eszerint a feljelentés kiegészítéséről kell gondoskodni, ha a feljelentés tartalma alapján a nyomozó hatóság nem tud megnyugtatóan állást foglalni a nyomozás elrendelése, vagy megtagadása kérdésében.

A feljelentés kiegészítésének egyik módszere: **okiratok és adatok beszerzése**. A szükséges okiratokat és adatokat, felvilágosításokat, nemcsak maga a feljelentő, vagy sértett köteles a nyomozó hatóság rendelkezésére bocsátani, hanem állami szerv, társadalmi szervezet, szövetkezet is köteles a nyomozó hatóság felhívásának eleget tenni.

A feljelentés kiegészítésének másik módszere: **vizsgálat tartása, kármegállapítási eljárás lefolytatása, személyek meghallgatása**. Ezek foganatosítására és az eredmény közlésére a nyomozó hatóság **csak** a feljelentő állami szerv, társadalmi szervezet, vagy szövetkezet vezetőjét hívhatja fel.

Hangsúlyozni kell, hogy a feljelentés kiegészítése címén a nyomozóhatóság **sem a feljelentett személyt, sem tanúkat nem hallagathat ki**. Általában ilyen esetben nem merülhet fel a használatlan nyomozási cselekmény szükségessége sem, mert hiszen ekkor még az sem tisztázódott, hogy történt-e bűncselekmény, éppen ennek megnyugtató tisztázására intézkedett a nyomozóhatóság a feljelentés kiegészítéséről.

A feljelentés kiegészítése során az alaposág mellett törekedni kell a gyorsaságra is. Amennyiben a felhívott személy (vállalat, társadalmi szervezet, szövetkezet) 15 napon belül az adatokat, okiratokat, a kért kiegészítést nem küldi meg, **a 15. napon feltétlenül határozni kell a nyomozás elrendelése, vagy megtagadása felől**. Véleményünk szerint, amennyiben a nyomozóhatóság feljelentés kiegészítése érdekében tett megkeresését az érdekelt személyek, illetve szervek nem teljesítik a megadott 15 napon belül, és a feljelentés alapján megnyugtatóan állást foglalni nem lehetett, **úgy a nyomozást általában meg kell tagadni**.

Itt hívjuk fel nyomatékosan a rendőri szervek vezetőinek figyelmét, hogy a feljelentés kiegészítésének intézménye **nem használható fel a nyomozás indokolatlan meghosszabbítása érdekében**. Feljelentés kiegészítését kizárólag csak olyan feljelentések esetén lehet kérni, amikor maga a feljelentés nem tartalmaz megfelelő adatokat a fontos, jogi kérdésben való döntés érdekében. Amikor tehát a feljelentés alapján megnyugtatóan megállapítható bűncselekmény megtörténtének alapos gyanúja késedelem nélkül, illetve legkésőbb

a feljelentés beérkezésétől számított 3 napon belül, el kell rendelni a nyomozást.

Természetes az is, hogy amikor a feljelentésből megállapítható, hogy **nem történt bűncselekmény**, akkor sem kell semmiféle intézkedést tenni a feljelentés kiegészítésére, **hanem meg kell tagadni a nyomozás teljesítését**.

A Bp. nem határozza meg a nyomozóhatóság teendőjét arra az esetre, ha már a feljelentésből megállapítható, hogy a feljelentett cselekmény csupán szabálysértés. Ezt pótolja a Tvr. 104. §. (2) bekezdése, mely előírja, hogy ilyen esetben a feljelentést — a nyomozás megtagadásával egyidejűleg — a szabálysértési hatósághoz kell áttenni.

A IV. fejezet (Hatáskör és illetékesség) ismertetésénél már megemlékeztünk az ügyek egyesítésével, illetve elkülönítésével kapcsolatos szabályokról. A Tvr. 111. §-a a bíróságokhoz hasonló kötelezettségeket állapít meg a nyomozóhatóságok vonatkozásában is. A nyomozóhatóságoknak nemcsak akkor kell az ügyek egyesítését mellőzni, ha az elkövetők nagy száma, vagy egyéb ok az ügy bírósági tárgyalását megnehezítené, hanem akkor is, ha egyébként az **ügy nyomozásának befejezése jelentős késedelemet szenvedne**. Természetesen a nyomozó hatóságoknak törekedniök kell arra, hogy **öncélú** elkülönítéseket, amelyek az ügy okozati összefüggésének feltárását megakadályoznák, ne végezzenek.

Egészen új rendelkezéseket tartalmaz a Bp.-vel szemben a Tvr. 10. §-a, mely a gyanúsítottal szembeni eljárás, terheltté nyilvánítás előtti, szabályait határozza meg.

Tvr. 108. §.: „A nyomozó hatóság a büntett elkövetésével gyanúsítható, személyt (gyanúsított) a terheltté nyilvánítás előtt megidézheti, kihallgathatja és amennyiben az ügy felderítése szükségessé teszi, őrizetbe veheti, illetve vele szemben lakhelyelhagyási tilalmat, vagy lakhelykutatót rendelhet el és elfogató parancsot bocsáthat ki, továbbá szemlét, házkutatást, személymotosztást és lefoglalást foganatosíthat és kötelezheti a gyanúsítottat, hogy szakértői vizsgálatnak vesse magát alá.”

A Tvr. e rendelkezése lehetővé teszi a terheltté nyilvánított személyek körének szűkítését azáltal, hogy nem teszi kötelezővé a terheltté nyilvánítást a kihallgatás előtt, hanem csak akkor, amikor

a nyomozóhatóság elegendő adattal rendelkezik annak megállapításához, hogy ki követte el a bűntettet. A Tvr. ezen intézkedése — a szocialista törvényesség sérelme nélkül — jelentős könnyítést jelent a nyomozóhatóságok munkájában. A terheltté nyilvánítás szabályai igen merevek voltak. A 8/1958. Legf. Ü. számú utasítás 23. pontja rögzítette, hogy terheltkénti felelősségrevonás előtt a gyanúba vett személyt kihallgatni, vele szemben kényszerintézkedést foganatosítani — Bp. 86. §. (2) bekezdése eseteinek kivételével — nem lehetett.

A Tvr. 108. §-a ezzel szemben megengedi, hogy a nyomozóhatóság a bűntett elkövetésével gyanúsítható személyt, terheltté nyilvánítás előtt, megidézzék és kihallgassa, sőt amennyiben az ügy felderítése érdekében ez szükséges — szabadságvesztéssel büntetendő bűntettek esetén — őrizetbe vegye, illetve vele szemben különböző kényszerintézkedéseket (lakhelyelhagyás tilalma, lakhelykutató elrendelése, elfogatóparancs kibocsátása, szemle, házkutatás, személymottozás, lefoglalás, szakértői vizsgálatok lefolytatása) foganatosítsa.

A Tvr. e rendelkezésének alkalmazása számos előnnyel jár az eddigi felsoroltakon kívül is a nyomozó hatóságok számára.

Eddig olyan esetekben, amikor a terheltté nyilvánított személyről a büntető eljárás során megállapítást nyert, hogy nem követte el a bűncselekményt, vagy ezt bizonyítani nem lehetett, vele szemben megszüntető határozatot kellett hozni. A gyanúsításba vett személynek terheltté nyilvánítás előtti gyanúsítottként történő kihallgatása nem von maga után ilyen jogi következményeket. A terheltté nyilvánító határozattal szemben gyanúsított panaszt jelenthet be, és ezt a panaszt az iratokkal együtt 24 órán belül az ügyészhez kell elbírálás céljából megküldeni. A gyanúsítottként történő kihallgatásával szemben az eljárás alá vont személy ilyen jogokkal nem rendelkezik. Természetesen ha ezzel egyidejűleg vele szemben valamilyen kényszerintézkedés alkalmazására kerül sor, akkor már panaszt jelenthet be.

Kétségtelen, hogy a Tvr. 108. §-ban felsorolt lehetőségek alkalmazásával jogilag sokkal megalapozottabbak lesznek a terheltté nyilvánítások és erősen csökkenni fog az olyan esetek száma, amikor terheltté nyilvánított személlyel szemben kell bűncselekmény, vagy bizonyíték hiányában az eljárást megszüntetni.

Természetesen, mint ahogy az a fogalomból is önként értetődik, gyanúsítottkénti kihallgatáshoz is szükséges **bűntett elkövetésének gyanúja**. Nincs szükség azonban arra, hogy a nyomozás során már feltárt adatok alapján meghatározott személlyel szemben **alapos**

gyanú legyen. Ez utóbbi esetben ugyanis már terheltté nyilvánításról és terheltkénti kihallgatásról kell beszélni.

A gyakorlat majd felveti azt a kérdést, hogy milyen esetekben kell a büntetőeljárás nyomozati szakában a gyanúba került személyeket gyanúsítottként és mely esetben terheltként kihallgatni. Bár ezzel kapcsolatban gyakorlati tapasztalatok nem állnak rendelkezésre, mégis azt rögzíthetjük, hogy amennyiben akár a nyomozás elrendelésekor, akár azután meghatározott személlyel szemben már alapos gyanúval rendelkezik a nyomozó hatóság, úgy a gyanúsítottként történő kihallgatás mellőzésével, terheltté kell nyilvánítani és terheltként kell kihallgatni. A gyanúsítottként történő kihallgatás ugyanis, amint az a terheltté nyilvánításról szóló 114. §. (2) bekezdésében új szabályból következik, nem teszi feleslegessé a nyomozás későbbi szakában a már egyszer gyanúsítottként kihallgatott személy terheltté nyilvánítását és terheltként való újbóli kihallgatását. Éppen ezért a **felesleges munka elkerülése érdekében** alapos gyanú esetén a gyanúsítottkénti kihallgatást **el kell hagyni**.

Az állampolgárok érdekeit szolgáló biztonsági, garanciális intézkedések a gyanúsítottkénti kihallgatásokkal kapcsolatban is fennállnak. A Tvr. 109. §. (1) bekezdése ugyanis leszögezi, hogy a terhelte még nem nyilvánított gyanúsítottakkal szembeni eljárási cselekményeket is a Tvr. rendelkezéseinek megfelelően kell teljesíteni, és ahol a Tvr. valamely cselekmény foganatosításához feltételeket szab, vagy alakiságokat ír elő, ezeket a nyomozó hatóság a gyanúsítottal szembeni eljárás során is köteles megtartani.

Biztonsági, garanciális szabály az is, hogy az ilyen, gyanúsítottal szemben hozott határozat, intézkedés, vagy intézkedés elmulasztása miatt is helye van a 166. §. (1) bekezdése szerinti **jogorvoslatnak**.

A Tvr. — a Bp. 91/A. §. (1) bekezdéséhez hasonlóan — a nyomozás **határidejét** egy hónapban állapítja meg. Sőt az egy hónapos határidőt kiterjeszti — szemben a Bp. 91/A. §. (2) bekezdésével — **valamennyi**, a Népköztársaság elleni büntettek nyomozására is.

Az egy hónapon belül be nem fejezhető nyomozás tartamát a megyei (fővárosi) főügyész a Tvr. 113. §. (1) bekezdés szerint, **legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatja**. Eszerint tehát a nyomozás harmadik hónappal való meghosszabbításához már nincs szükség a Legfőbb Ügyész engedélyére. Három hónapon túl terjedő nyomozásra azonban a Tvr. 113. §. (2) bekezdése értelmében már csak a Legfőbb Ügyész adhat engedélyt.

A nyomozás határidejére és meghosszabbításának engedélyezésére vonatkozó szabályok a bíróság által elrendelt pótnyomozások eseteiben is irányadók. Itt szükséges kiemelni a Tvr. 113. §. (3) beke-

dését, amely sokat vitatott kérdésre ad a nyomozóhatóság számára megnyugtató választ. Eszerint ugyanis a pótnyomozás teljesítésére a **határidőt az iratoknak a pótnyomozást foganatosító hatósághoz való érkezésétől kell számítani.**

A Tvr. 120. §-a foglalkozik az előzetes letartóztatás elrendelésével. A garázda elemek megfékezése, a szocialista törvényesség, valamint a közrend és közbiztonság további megszilárdításának **jelen-tős feltétele.** A Btk. a garázdaság büntettének és a hasonló jellegű büntetteknek büntetési tételét szigorította, ezzel is jelezve e kérdés jelentőségét. Az ilyen természetű büntetteket elkövető személyek ellen úgy lehet — többek között — eredményesen küzdeni, ha az általuk elkövetett büntett következményei — a társadalom rosszál-lása — nyomban hatályosulnak. Ez az elgondolás vezetett ahhoz is, hogy az 1960. évi 14. sz. Tvr. néhány ilyen jellegű büntett (kmk., ük., garázdaság) — elzárás büntetéssel büntethető — szabálysértési alakzatát megalkotta.

Hasonló elgondolásból egészíti ki a Tvr. 120. §. (1) bekezdés e) pontja az előzetes letartóztatás korábbi okait azzal az esettel, ha a terhelt szabadlábon hagyása az **elkövetett büntett jellege folytán a köznyugalmat zavarná.**

E rendelkezés éle a garázda cselekményeket elkövető személyek ellen irányul és lehetővé teszi, hogy a társadalmi együttélés szabá-lyait kihívó módon, dúrván, sértő személyek nyomban kivonhatók legyenek a társadalomból és érezzék az előzetes letartóztatás hátrá-nyos következményeinek alkalmazásával, a társadalom rosszálását.

Változást jelent a Tvr. 120. §. (1) bekezdés b) pontjának szóhaszná-lata, mely feloldva a Bp. 97. §. (1) bekezdés b) pontja merev meg-fogalmazását, arra az esetre is lehetőséget ad az előzetes letartó-ztatásra, ha terhelt terhére rótt büntett büntetésének súlyosságánál fogva, vagy egyéb okból szökésétől vagy elrejtőzésétől **csupán „le-het” tartani.** Eddig ugyanis a Bp. szóhasználata szerint az előzetes letartóztatásra a b) alpont alapján csak akkor kerülhetett sor, ha terhelt szökésétől, vagy elrejtőzésétől **„tartani kellett”.**

A Bp. szerint előzetes letartóztatás elrendelése esetén csak az állam, vagy állami vállalat alkalmazásában álló személy felettesét kellett értesíteni. A Tvr. e kört szélesíti. Az **értesítési kötelezettséget** a tár-sadalmi szervezet, vagy szövetkezet alkalmazásában álló személy, illetve szövetkezeti tag tekintetében is előírja.

A humanizmus indokolja a Tvr. 121. §. (4) bekezdésének azt a ren-delkezését, hogy az előzetes letartóztatásról a **letartóztatott személy által megjelölt hozzátartozót is késedelem nélkül értesíteni kell.**

Ugyancsak az emberiesség szempontjai indokolják a Tvr. 122. §. (1) és (2) bekezdésének intézkedéseit, mely szerint ha az előzetes letartóztatottnak felügyelet nélkül maradó kiskorú gyermeke van, ezt gondozás végett — az előzetes letartóztatott személy meghallgatása után — **a hozzátartozójának, illetve arra alkalmas más személynek, vagy intézménynek kell átadni,** egyben gondoskodni kell az előzetes letartóztatott **vagyonának és lakásának biztonságba helyezéséről.**

A nyomozás határidejének meghosszabbításához hasonlóan az előzetes letartóztatás meghosszabbítása vonatkozásában is szélesíti a Tvr. a megyei (fővárosi) főügyész hatáskörét, amennyiben jogosult az eddigi egy hónap helyett, két hónappal meghosszabbítani az előzetes letartóztatást. (123. §.)

Fontos új rendelkezéseket tartalmaz a Tvr. 129. §. (6) bekezdése, mely szerint a lakhelykutatót, és az elfogatóparancsot haladéktalanul vissza kell vonni, akkor is, ha az elkövető büntetethetősége megszűnt, tehát ha elévülés, halál, kegyelem esete forog fenn. E rendelkezés következetes végrehajtása a körözések számának csökkenését fogja eredményezni.

Bővíti a Tvr. a Bp. rendelkezéseivel szemben a nyomozás felfüggesztésének körét. Eddig ugyanis csak akkor volt helye a nyomozás felfüggesztésének, ha terhelt kézrekerítésére, illetve tartózkodási helyének megállapítására irányuló intézkedések nem vezettek eredményre. A Tvr. 130. §. (2) bekezdés abban az esetben is kötelezővé teszi a nyomozás felfüggesztését, ha valamely előzetes kérdés eldöntésére hivatott hatóság határozatának bevárása szükséges, a diplomáciai, vagy egyéb személyes mentességre vonatkozó kérdés esetében kell döntést beszerezni, továbbá ha terhelt elmebeli állapotának további szakértői megfigyelése szükséges, valamint ha büntetőeljárás lefolytatását a terheltnek a büntett elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége akadályozza.

A Tvr. hiányt pótol ezzel kapcsolatban, amikor meghatározza a nyomozás felfüggesztésére jogosult hatóságok körét, a nyomozás felfüggesztéséről hozott határozat alaki kellékeit, valamint azt, hogy kinek kell a felfüggesztő határozatot kézbesíteni. (132. §.)

Nagy jelentőségű a nyomozás eredményességét elősegítő rendelkezése a Tvr.-nek. (137. §.) Eszerint mind a terhelt, mind a sértett köteles magát szakértői vizsgálatnak alávetni és köteles tűrni, hogy az orvosszakértő, vagy más szakértő a véleményadásához szükséges cselekményeket foganatosítsa. Természetesen ezek a cselekmények a testi épséget és az egészséget nem veszélyeztethetik. (Semmiképpen sem tekinthető a testi épséget és egészséget ve-

szélyeztető cselekménynek az olyan súlyú orvosi beavatkozás, mint pl. az elmeállapot vizsgálata, orvosi, fizikális vizsgálat, sérülések nyomainak vizsgálata, vérvétel laboratóriumi vizsgálatok, vagy vércsoport vizsgálat céljára, illetve alkoholos befolyásoltság meghatározására, röntgenátvilágítás és felvétel elktrokardiogram, váladék-vétel, bakteorológiai vizsgálat céljára, stb.)

A Tvr. 143. §-a eddig nem szabályozott nyomozati cselekménnyel foglalkozik, a **nyomozási kísérlettel**. A kriminalisztikában korábban meglévő vita, hogy vajon a nyomozási kísérlet önálló nyomozási cselekmény-e, vagy a helyszíni szemle egyik változata, ezzel **befejeződött**. A Tvr. 143. §-a rendelkezéseivel egyértelműen állást foglalt a nyomozási kísérlet önálló nyomozási cselekménnyé való minősítése mellett.

A Tvr. 143. §. (1) bekezdés szerint a nyomozóhatóság az ügy eldöntéséhez szükséges adatok ellenőrzésére és pontosabb meghatározására nyomozási kísérletet végezhet.

A nyomozási kísérlet a nyomozás felderítő szakának — az objektív igazság megállapítása érdekében fogánatosított — egyik nyomozási cselekménye. A nyomozási kísérlet során a nyomozó tulajdonképpen mesterségesen újít fel bizonyos körülményeket, helyzeteket, eseményeket, hogy azokat megfigyelhesse, ellenőrizhesse, abból a célból, hogy az általa felújított események, helyzetek valójában megtörténtek, megtörténhettek-e, illetve úgy történtek-e meg, ahogy azt a tanú és a gyanúsítottak a nyomozás során előadták.

A nyomozási kísérlet céljai a következők lehetnek:

1. Az ügyben összegyűjtött **bizonyítékok ellenőrzése**.
2. A nyomozási **feltételezések ellenőrzése és értékelése**.
3. **Új bizonyítékok szerzése**.

A nyomozási szakban gyakran előfordul, hogy az ügy eldöntéséhez szükséges adatok ellenőrzésére és pontosabb meghatározására nyomozási kísérletet kell végezni. Erre rendszerint akkor van szükség, ha a terhelt, vagy a tanú vallomásának helyességét kell ellenőrizni, vagy bizonyos elkövetési mód lehetőségét kell megállapítani. Pl.: lehetett-e valamit látni, vagy hallani olyan körülmények között, mint amilyenek a terhelt, vagy a tanú vallomásában szerepelnek, elérnek-e bizonyos tárgyak a vallomásban megjelölt helyen, fel lehet-e nyitni bizonyos záratokat a vallomásban szereplő módon, mennyi idő szükséges bizonyos cselekmény elvégzéséhez, stb.

A nyomozás-kísérlet a nyomozóhatóságnak olyan fontos ellenőrzési, illetve megállapítási tevékenysége, amelyen **két hatósági tanú jelen-**

léte kötelező. A nyomozási kísérleten szükség esetén részt vehet a terhelt, sértett, a tanú és a szakértő is. A nyomozási kísérletről részletes jegyzőkönyvet kell készíteni.

A Tvr. 160. §-a rendelkezik a nyomozás megszüntetésének eseteiről. E rendelkezést összevetve a Bp. 133. §. (1) bekezdésével megállapítható, hogy a nyomozás megszüntetési lehetőségek köre az alábbiakkal bővül:

1. Meg kell szüntetni a nyomozást többek között akkor is, ha a:
 - **büntettet nem a terheltként felelősségre vont személy követte el.** A Tvr. nem teszi lehetővé a nyomozás megtagadását, ha — a nyomozóhatóság megállapítása szerint — a feljelentett büntettet nem a feljelentett személy követte el. Azt, hogy a feljelentett büntettet ténylegesen ki követte el, csak a **nyomozás lefolytatása után lehet tisztázni.** Az eljárásnak ebben a későbbi stádiumában már meg lehet állapítani, hogy a büntettet nem a feljelentett, illetve nem a terheltként felelősségre vont személy követte el. Ezért a Tvr. ebben az esetben a nyomozás megszüntetését rendeli el, éppen úgy, mint arra az esetre, amikor a nyomozóhatóság megállapítja, hogy az a cselekmény, amely miatt a nyomozást elrendelték, nem büntett. Természetesen a nyomozóhatóságnak az az intézkedése, amely megszünteti a nyomozást azzal szemben, akiről megállapítást nyert, hogy nem követte el a nyomozás alapjául szolgáló büntettet, nem jelenti azt, hogy ne folytassa a nyomozást azzal szemben, aki alaposan gyanúsítható a feljelentett, illetve megállapított büntett elkövetésével.
- Felelősségre vont terhelttel szemben a 160. §. (1) bekezdés b) pontja alapján megszüntetett nyomozás tehát csak azt jelenti, hogy miután megállapítottuk, hogy nem a terheltként felelősségre vont személy követte el a bűncselekményt, vele **szemben szüntetjük meg a további nyomozást.** Ugyanakkor azonban a még ismeretlen tettes kilétének megállapítására, az ügy eredményes befejezése érdekében **tovább kell a nyomozást folytatni.**
- Miután a nyomozóhatóság a nyomozást továbbfolytatva minden lehetőséget felhasznál az ügy eredményes befejezése, terhelt felderítése érdekében és mindezek ellenére a tettes kilétét megállapítani nem sikerült az ügyben a **nyomozást a 160. §. (1) bekezdés e) pontja alapján kell megszüntetni.**
2. Meg kell szüntetni a nyomozást a 160. §. (1) bekezdés f) pontja alapján akkor is, ha:
 - a **terheltet figyelmeztetésben (Btk. 60. §.) részesítik.**

A büntetőeljárás során a Btk. 60. §. alkalmazásának lehetőségéről már korábban megemlékeztünk. Nyilvánvaló, hogy azzal szemben, akit a büntető eljárás nyomozati szakában a nyomozóhatóság figyelmeztetésben részesít, a további nyomozást meg kell szüntetni.

A nyomozás megszüntetése 160. §. (1) bekezdésben felsorolt további esetei nem jelentenek változást a Bp.-hez képest.

A Bp. nem rendelkezik arról, hogy mi a nyomozóhatóság teendője, ha az ügyben társadalmi bírósági eljárás indokolt, vagy csupán fegyelmi felelősségrevonás elegendő, és valamely jogszabály a büntetőeljárás mellőzését megengedi. A Tvr. 105., illetve 161. §-ai ilyen esetekben a nyomozás megtagadását, illetve ha ezek a körülmények már csak a nyomozás során tisztázódnak, a nyomozás megszüntetését írják elő, és elrendeli az iratoknak, a feljelentésnek az illetékes társadalmi bírósághoz, vagy fegyelmi hatósághoz való áttételét.

Ilyenkor a nyomozás megtagadásához az **ügyész jóváhagyása** szükséges. [107. §. (1) bekezdés] A nyomozás megszüntetése felől pedig ez esetekben az ügyész határoz (162. §.) mégpedig feggetlenül attól, hogy az eljárás alapjául szolgáló büntetettre a törvény egy évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel.

A Tvr. a nyomozás befejezését és az ezzel kapcsolatos szabályokat a Bp.-től eltérően, **világosabban és a szocialista törvényesség követelményei továbbfejlesztését célzó rendelkezések felvételével szabályozza.** (163., 164. §.)

A tényállás felderítése és a terhelt bűnösségének megállapításához szükséges adatok összegyűjtése után a terheltnek megnyílik a joga arra, hogy a nyomozás teljes anyagát megismerje, arra észrevételeket tegyen és a nyomozás kiegészítését indítványozza. Ekkor jelen lehet a védő is, akit ennek az eljárási cselekménynek az időpontjáról **értesíteni kell.** A védő, értesítés ellenére való távolmaradása, természetesen nem akadályozhatja a nyomozás anyagának a terhelt elé tárását.

A nyomozás anyagának terhelt elé tárása alkalmával a terhelt és a védő észrevételeit és indítványait **részletesen kell jegyzőkönyvbe venni.** Ha a terhelt valamely oknál fogva a nyomozás anyagának megtekintését megtagadja, ezt a körülményt, terhelt által felhozott ok megjelölése mellett, az ismertetésről felvett jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.

A terhelt és a védő által előterjesztett nyomozás kiegészítési indítvány kérdésében a **határozathozatal a nyomozóhatóságot illeti.**

A határozathozatalra sor kerülhet nyomban az indítvány előterjesztésekor, vagy később. A nyomban meghozott határozatot a terhelt, illetve a védő jelenlétében ki kell hirdetni. A később hozott határozat közlése pedig kézbesítés útján történik. A nyomozást kiegészítő indítványok elutasítását indokolni kell.

A Tvr. 164. §-a szabályozása folytán a nyomozást befejező határozat csak akkor hozható, ha:

1. A nyomozás anyagának megtekintésekor **sem a terhelt, sem a védő a nyomozás kiegészítésére indítványt nem tett.**
2. Az erre irányuló indítványt a nyomozóhatóság **elutasította, végül**
3. Az erre irányuló indítvány alapján a **nyomozás kiegészítése megtörtént.**

A nyomozás befejezésétől számított 3 napon belül az iratokat meg kell küldeni az illetékes ügyésznek. Ha az ügyész nem rendel el pótnyomozást, illetve nem szünteti meg a nyomozást, a nyomozás anyagának az ügyészséghez érkezésétől számított 15 napon belül **köteles a vádiratot benyújtani.**

A Tvr. 167. §. (1) bekezdése szerint a **vádirat elkészítése az ügyész feladata.** Itt kel megjegyezni, hogy a Tvr. e kérdés rendezése kapcsán a reális helyzet és a fennálló gyakorlat mérlegelése alapján változtatta meg a Bp. — gyakorlatban amúgy sem megvalósuló — bekezdését. [137. §. (1) bekezdés]

A Tvr. VIII—XIV. fejezetei a büntető eljárás bírói szakával, illetve a büntető határozatok végrehajtásával foglalkoznak.

A VIII. fejezet a **tárgyalás előkészítésére vonatkozó rendelkezéseket foglalja össze.** Meghatározza, milyen esetekben kell előkészítő ülést tartani, majd az előkészítő ülés részletes eljárási szabályairól, az előkészítő ülésen hozható határozatokról és e határozatok ellen használható perorvoslatokról rendelkezik. Végül e fejezet a magánvádas ügyek előkészítését és — **új intézményként** — a tárgyalás mellőzésével alkalmazott pénzbüntetés kiszabásával kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza.

A IX. fejezet a **bíróági tárgyalást szabályozza.** Az itt található rendelkezések, amelyek a tárgyalás folytonosságát, az azon résztvevő személyeket, a tárgyalás menetét, vezetését és rendjének fenntartását, a bizonyítás felvételét és kiegészítését, a perbeszédeket, az ítélet meghozatalát és kihirdetését szabályozzák, már jelentős idő

óta csaknem változatlanul érvényben vannak. A Tvr. többnyire gyakorlati célszerűsége alapján hozott határozatokra vonatkozó szabályokat foglalja magába.

A X. fejezet tárgyalás alapján hozott határozatokra vonatkozó szabályokat foglalja magába.

A XI. fejezet az elsőfokú bíróság határozata elleni fellebbezés szabályait tartalmazza. A Tvr. a Bp. rendszerétől jelentős mértékben eltér, és a fellebbezési szabályok áttekinthetőbb rendszerezését alkalmazza.

A XIII. fejezet rendelkezései a Bp.-vel szemben, — a perújítás és törvényességi óvás rendelkezéseivel szemben, — csak részletkérdésekben jelentenek változást. A perújítási eljárást az 1961. évi 13. sz. Tvr. a gyakorlati követelményeknek megfelelően már átrendezte. Ennek a jogszabálynak rendelkezéseit a Tvr. is fenntartja.

A XIII. fejezet a különleges eljárásokkal foglalkozik, és azokat a szabályokat foglalja össze, amelyek célszerűségi szempontból lehetővé teszik egyes, a büntetőeljárás körébe tartozó de annak lényegét csak másodsorban érintő kérdéseknek egyszerűbb eljárással való intézését.

Új rendelkezése a Btk.-nak, hogy a szabadságvesztésre ítélték feltételes szabadsága felől a bíróság határoz. (Btk. 139. §.) A bíróságnak ez a funkciója elsődlegesen nem ítélezési, hanem igazgatási jellegű. Erre figyelemmel a Tvr. 289. §-a kimondja, hogy a feltételes szabadságra bocsátás kérdésében a börtön (büntetésvégrehajtási munkahely) helye szerint illetékes megyei bíróság elnöke által kijelölt bíró egyes-bíróként jár el. Az egyes-bíró a szabadságvesztést végrehajtó szerv vezetőjének előterjesztése alapján — amelyhez a börtöntanács véleményét csatolni kell — a terhelt és — szükséghez képest — az ügyész, továbbá a szabadságvesztést végrehajtó szerv vezetőjének meghallgatása után dönt. Ugyancsak az egyesbíró dönt a feltételes szabadság megszüntetése kérdésében akkor, ha az elítélt a feltételes szabadság ideje alatt reá irányadó magatartási szabályokat megszegi. (291. §.)

A XIV. fejezet foglalja egybe azokat a fontosabb rendelkezéseket, amelyek a büntetések végrehajtásánál törvényi meghatározást igényelnek. (Tárgyalás mellőzésével kiszabott pénzbüntetés végrehajthatósága, a szabadságvesztés és a javító-nevelő munka megkezdésére, illetve a pénzbüntetés megfizetésére vonatkozó halasztás, a pénzbüntetések részletekben történő megfizetésének engedélyezése.)

A Tvr. 311. §-nak (2) bekezdése kiterjeszti az Igazságügyminiszter jogkörét, aki azokban az esetekben, amikor az Elnöki Tanácsnál a jogerősen elítélt büntetésének elengedését javasolja, félbeszakíthatja a büntetés végrehajtását.

Külön említést érdemel a XIV. fejezet 307. §-a, amely a rendőrség feladatát határozza meg azokban az esetekben, amikor a feltételeken szabadságra bocsátott, az előírt magatartási szabályokat megszegi. A rendőrhatalóság a feltételes szabadságra bocsátott magatartásáról az illetékes ügyésznek jelentést tesz és ha az előzetes letartóztatás feltételei fennforognak, a rendőrhatalóság a feltételes szabadságon lévő személyt őrizetbe veszi.

A XV. fejezet a bűnügyi költségekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Ezek a rendelkezések általában megegyeznek a hatályos jogszabályokkal. A Tvr. szerint a bűnügyi költségek előlegezésének, továbbá az államot illető bűnügyi költségek behajtására és elszámolásának szabályait az Igazságügyminiszter a Pénzügyminiszterrel egyetértésben állapítja meg.

A XVI. fejezet azokat a szabályokat tartalmazza, amelyek a fiatalok elleni büntető eljárás során az általános szabályok alól kivételt jelentenek. A hatályos rendelkezésekkel szemben a Tvr.-ben a következő változások, eltérések tapasztalhatók:

A fiatalok érdekeinek fokozott megővése céljából a fiatalok terhelte elleni büntetőeljárásban már a nyomozás befejezésétől kezdve kötelezővé teszi a Tvr. 325. §-a a védő részvételét. Fiatalokkal szemben büntetőeljárásnak magánvádra helye nincs. A hatályos jognak ezt a rendelkezését a Tvr. változatlanul fenntartja. Az ilyen büntettek esetében is az ügyész jár el.

A fiatalok érdekeinek fokozott védelmét szolgálja a Tvr. 326. §-nak az a rendelkezése is, hogy a fiatalok terhelte kihallgatásánál már a nyomozás során pedagógus lehet jelen.

A Tvr. 329. §-a rendelkezései szerint, ha a fiatalokkal szemben a Btk. 60. §-a alkalmazásával nyomozás megszüntetésére kerül sor, a figyelmeztetést tartalmazó határozat kihirdetésénél jelen kell lennie a fiatalok törvényes képviselőjének (gondozójának).

Tárgyalás mellőzésével pénzbüntetés kiszabását a Tvr. 334. §. (3) bekezdése kizárja, a fiatalokkal szembeni büntetőeljárás különleges nevelő szempontjai ugyanis a tárgyalás mellőzését nem teszi lehetővé.

A XVII. fejezet a katonai büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezéseket tartalmazza. A Tvr. az eddiginél következetesebben kívánja kialakítani büntetőeljárásunk egységét azzal, hogy a katonai büntető eljárásra vonatkozó egyes külön rendelkezéseket magában a büntető eljárásról szóló Tvr.-ben foglalja és annak egy fejezetébe helyezi el.

A XVIII. fejezet a vegyes rendelkezéseket tartalmazza.

